

Ädelstenarnas byråkrati

”Vad är det där?” ”Rubin eller rosa safir.” ”Vadå, eller?”
”Vi säger rosa safir, den blir billigare då.”

SAMTALET HAR ÄGT RUM I VERKLIGHETEN, och stenen det kretsade kring är den djuprosa safiren/rubinen i mitten av bilden ovan. Stenen befinner sig i gränslandet mellan rosa safir och rubin (två stenar som egentligen är samma sak: aluminiumoxid) – ett laglöst land där missförstånd är vanligt förekommande. ”Jag köpte en fin rosa safir, men det står på certifikatet att det är en rubin – jag vill ha pengarna tillbaka!”, skulle man kunna föreställa sig en kärv kund utbrista.

Felet är alltför snäva definitioner. Snäva definitioner i sig är ofta illa inom gemmologin, men snäva definitioner som baseras på vilken färg vårt öga uppfattar är värre.

Tvärtemot vad många tror är inte färgskalan en rak väg, utan en snårskog med tre stigar: nyans, ton och mättnad. Om två av stigarna går rakt och förutsägbart, och vi bara behöver hålla reda på en, är det oftast något vi kan hantera. Om det är nyansen som varierar behöver man bara vandra fram och tillbaka över regnbågen. Om vi måste börja hålla reda på både nyans och ton samtidigt, krävs betydligt mer arbete för att avgöra exakt vilken nyans och exakt vilken ton det är vi ser. Med alla tre delar blir det mycket svårt. Det är därför gul safir mot blå safir är en praktisk gränsdragning, och rosa safir mot rubin är en opraktisk gränsdragning.

En definition som använder sig av både nyans och ton på ett alldeles särskilt oklokt sätt är padparadschan. Smaka på frasen ”en orangerosa safir av ljus till mellanljus ton utan bruna undertoner” och begrunda att orange är en blandning av gult och rött, rosa är blott en ljusare ton av rött och brunt ibland kan vara snarlikt orange.

Antalet missförstånd padparadschabegreppet ger upphov till kanske kan anas av följande citat: *Padparadscha' is one of the most abused gem names I can think of. In fact, Ceylonesse dealers use it as a catch-all term for any sapphire that can't be considered ruby.* Orden kommer från en amerikansk ädelstensslipare med tjugofem års erfarenhet av padparadschahandel.

VARFÖR EXISTERAR DÅ padparadschabegreppet? Av gammal tradition, ett vackert arv från gångna dagar på Sri Lanka där ordet uppkom? Tveksamt.

Ordet padparadscha kan översättas till lotusens färg. Underligt nog innehåller lotusblomman på Sri Lanka knappt några gula nyanser alls. Sannolikt innebar padmaraga för invånarna på Sri Lanka inte heller något brandgult överhuvudtaget.

FÖRRA ARTIKELN

Padparadscha. Det säregna ordet är namnet på en orangerosa safir, en juvel vars pris kan nå 30 000 US dollar per carat.

Vi ska finna att inte bara historia och ett ökat pris gömmer sig bakom det vackra namnet – utan också exempel på en av ädelstensvärldens mest frustrerande egenheter. Detta reds ut i nästa nummer.

Den ursprungliga betydelsen av padmaraga var istället rosa rubin.

Rosa rubin? Ja, uppdelningen mellan rosa safir och rubin fanns inte på den tidens Sri Lanka. Klipska rackare. Kanske såg de att rött och rosa är samma nyans och att en gräns aldrig skulle gå att dra.

Även för indierna tycks rubinbegreppet länge ha spånt över alla toner. Författaren till *Ruby & Sapphire*, Richard Hughes, citerar A.M. Philalethes från 1817: *The Indians speak of them (rubiner) as more or less ripe, which means more or less high-coloured.*

Hughes drar slutsatsen att termen rosa safir etablerades i västvärlden först i början av 1900-talet.

VAD VINNER MAN EGENTLIGEN PÅ att ge olika namn till olika färgtoner? När det kommer till blå safir tycks vi klara oss utan. Blå safir delas inte upp i olika namn, oavsett om den är ljusblå eller mörkblå. Visst betingar olika toner av blått olika priser, men den breda definitionen gör att vi tvingas använda våra ögon istället för olika namn. Det förebygger missförstånd. Och egentligen, vem vill inte använda sina ögon när det kommer till ädelstenar?

Med hjälp av dagens kunskap, och säkra metoder för att bestämma kemisk sammansättning, borde det kanske vara dags att gallra ut alternativa namn och svärdefinierade begrepp. År 1989 gjorde International Coloured Gemstone Association (ICA) just detta – beslöt att termen rosa safir skulle bort, och stenarna rubriceras som rubiner.

ICAs beslut blev tyvärr i stort sett ignorerat, och den rosa safiren lever som bekant vidare.

DET ÄR SLÄENDE ATT SE människors ovillkorliga kärlek till diamanter i förhållande till färgstenar. Vart tog människans natur vägen? Hennes begär efter att vara speciell och hävda sina egna unika gener? Drömmen är att stå där med en bil som absolut ingen annan har, framför ett hus som matchar ens egen speciella smak och behov, en jacka som ingen av vännerna har, och en rund, vit diamanter på fingret som ser nästan exakt ut som alla andra diamanter. Nog måste det finnas något som håller gemene man borta från färgstenar.

Kan det vara så att alla alternativa namn såsom handelsnamn, begrepp som bäddar för missförstånd såsom padparadscha och smala definitioner som inte är anpassade för det mänskliga ögat – såsom gränsen mellan rubin och rosa safir blir till en slags ädelstenarnas byråkrati, ett onödigt hinder man måste ta sig över varje gång tankarna berör färgstenar. Och som gör färgstenarnas värld till en värld svårare att tränga in i, och en vara svårare att sälja.

Kanske kan man här ana sig till en anledning till färgstenars svårighet att slå igenom på diamanternas vis. Låt oss hoppas att färgstensmarknaden börjar röja i djungeln av ädelstenarnas byråkrati.

Färgstenar är valfrihet. Valfrihet är som bäst när den låter en frosa bland fantastiska alternativ, och erkänner värdet hos varje personlig smak. Inte när den förvirrar. Lite beklämd blir man när turmalinsidorna i en ädelstensbok täcks av en namnsörja: Grön kallas verdelit, röd kallas rubellit, blå kallas indigolit och färglös är akroit. En köpare som ser detta blir osäker på om hennes åsikt om vilken färg som är vackrast verkligen är den rätta, när alla färger har olika namn och den ena riskerar att vara mindre värdefull än den andra – och hon glömmet under tiden bort att skönhet är något som sitter i hennes egna ögon.

I färgstenarnas byråkrati kanske det slutar som en fin dröm att skönheten ligger i betraktarens öga, lika fin som namnet på en viss orangerosa safir.

JOHANNES ORSTADIUS